

Kritika

szervezve önállóan tárgyal. Hiányossága, hogy néhány kivételtől eltekintve csak a hazai szerzők munkáira épül. Nem kapcsolódik a régebbi német tanulásközpontú didaktikai elméletekhez (Heinmann, 1970; Möller, 1973), de nem tesz említést például az újabb konstruktivista tanulásfelfogásról sem (Glasersfeld, 1995; Nahalka, 1997). Ennek ellenére az oktatás tartalmával kapcsolatos fejezet kivételével kidolgozott, koherens gondolatmenetű munka, amelyben szinte mindenhol érvényesül a szerző által vezérelvként megfogalmazott tanulásközpontú szemlélet.

A kiadvány jól olvasható, de a tipográfiáját tekintve túlságosan egyszerű. A tankönyvjellegnek bizonyára jobban megfelelt volna a kiemelések, a betűméret és a tördelés eszközeit sokkal jobban kihasználó külsőalak. Sajnos a helyenként igen fontos ábrák és a táblázatok formái megjelenése sem egységes, és a hivatkozások, forrásmegjelölések is gyakran következetlenek.

A kötet minden tartalmi és formai hiányossága ellenére nagy segítség a pedagógia tanulásához, a mindennapi tantermi jelenségek magyarázatához, és egyben bőséges problémáit a pedagógia tanításához.

Irodalom

Glasersfeld, E. von (1995): *Radical constructivism: A Way of Knowing and Learning*. The Falmer Press, London – Washington.

Heinmann, P. (1970): Didaktik als Theorie und Lehre. In: Kochan, D. C. (szerk.): *Allgemeine Didaktik, Fachdidaktik, Fachwissenschaft. Ausgewählte Beiträge aus den Jahren 1953–1969*. Darmstadt, 110–142.

Lappints Árpád (2002): *Tanuláspedagógia. A tanulás tanításának alapjai*. Comenius BT, Pécs.

Möller, Chr. (1973): *Technik der Lehrplanung. Methoden und Probleme der Lernzielstellung*. Beltz, Weinheim – Basel.

Nahalka István (1997): Konstruktív pedagógia - egy új paradigma a láthatáron. *Iskolakultúra*, 2. 21–33.; 3. 22–40.; 4. 21–31.

Lappints Árpád (2002): *Tanuláspedagógia. A tanulás tanításának alapjai*. Comenius Bt., Pécs.

Ollé János

A romantika-kutatás legújabb fejleményei

A magyar irodalomtudományban a romantika kutatása hosszú időszakra tekint vissza: már a premodern és modern iskolák időszakában több kulcsfontosságú kérdés terítéjre került.

Az értekezők az irodalomtudomány klasszikusabb eljárásait felhasználva egyes művekhez vagy szerzőkhöz kapcsolódóan vizsgáldtak, mások a műfajok és műnemek alakulására figyeltek, jó néhányan az adott időszak poétikai kérdéseire koncentráltak.

Foglalkoztak azzal a szemléleti váltással, melyet a romantika idézett elő, s amely az adott korstílust a későbbi modernség szempontjából is jelentőssé teszi. Az 1990 előtti íródott szaktanulmányok természetesen kitekintettek az európai irodalmakra is, s így nemzeti romantikánkat szélesebb kontextusban is értelmezték, az angol, német, francia, orosz és egyéb nyelvterületeken született alkotásoknak az interpretálása a korstílus hazai fejleményeinek korszerű vizsgálatát is elősegítette.

Az 1990-es évek elejétől kezdve az egyes irodalmi korszakok – párhuzamosan a recepcióesztétika és a dekonstrukció hazai áttörésével – új kutatási irányok és kérdésfeltevések mentén értelmeződtek. Mindez a romantikára vonatkozóan még inkább érvényesnek látszik, ugyanis e módszerek felhasználásával az időszak radikális újraolvasása következett el, mégpedig oly módon, hogy ezek az elemzések a korábbi klasszikus értelmezéseket megsemmisítették, figyelmen kívül hagyták. Hasonló módon jártak el a 'Romantika: világkép, művészet, irodalom' című tanulmánykötet szerzői, mikor is a korszerűbb nemzetközi eredményeket, vizsgálódási módszereket hasznosítva tettek kísérletet a magyar nyelvű romantika-kutatás radikális átírására. A könyv áttekintést ad az irodalom és a társművészetek egymáshoz való viszonyáról, fontos gondolatokat közöl a romantikus természeteszemléletről, foglalkozik az adott időszak poétikai kérdéseivel, a világképpel, a műfajokkal (s ezen belül a töredékek mint beszédmóddal), középpontba helyez néhány kulcsfogalmat (filozófia, allegória-szimbólum, az anekdota-fogalom átértelmezése stb.). A gyűjtemény második felében elemzések olvashatók *Kölcsey Ferenc*, *Mikszáth Kálmán*, *Jókai Mór*, *Czakó Zsigmond* és *Vörösmarty Mihály* műveiről.

A könyv felütésében *Szegedy-Maszák Mihály* érvényteleníti az elmúlt évtizedek nemzetközi és hazai romantika-kutatásaiban gyakorta idézett *Lovejoy* nominalista megközelítését és *Wellek*nek a mozgalom egyneműsítésére vonatkozó elképzeléseit. *Szegedy-Maszák Mihály* kísérletet tesz az európai és magyarországi romantika kezdetének és végének meghatározására, továbbá néhány fontosabb ellentétpár (allegória-szimbólum, szerves és szervetlen forma, *Ideallandschaft-couleur locale* stb.) kijelölése után olyan pregnáns kijelentéseket tesz, melyek az adott korszakról való gondolkodás szempontjából meghatározó fontosságúnak látszanak. Utal arra, hogy a romantikus művész az ábrázolásról a kifejezésre tér át, feltárja az ekkor bekövetkező történeti és nyelvbölcseleti fordulat összetevőit, a romantika és a nemzeti azonosság elemeit, továbbá a fogalomhasználatot és a romantika-biedermeier-realizmus egymáshoz való viszonyát. Hasonló módon a hatástörténeti megközelítés fontosságát hangsúlyozza *Kulcsár Szabó Ernő* a fragmentumokról szóló dolgozatában: lényegében klasszika és romantika közt egy éles váltást modelltá, mikor is új szubjektum- és nyelvészleleti keretek érvényesüléséhez köti a töredékek megszületését. Úgy látja, hogy a tökélyesztétikák béklyója alól kiszabadul az alkotás, s így a zárt, befejezett, formájában kiteljesedett mű igénye érvényét veszti. *Földényi F. László* 'A kettéhasadt természet' című tanulmányában a korábbi kutatások egyik kulcsfontosságú terminusát járja körbe. Gondolatmenetében a természet-fogalom 18. századi átértékelődéséből indul ki, majd egy, a romantikában kiéleződő ellentétre hívja fel a figyelmet: a természet racionalista megközelítésekor az a tudományos gondolkodás tárgyává válik (mínd ezzel párhuzamosan megkezdődik a természet kizsákmányolása), s ezzel élesen szembe helyezkedik az a felfogás, mely szerint a természet a mindenség alanya, egy misztikus identitás. *Szegedy-Maszák Mihály* a 'Nem hallott dallamok és nem látott festmények...' című írásában a romantikus novellákban és regényekben ábrázolt képeket, zeneműveket és építészeti alkotásokat tárja fel (pl. *Hoffmann*, *Hugo*, *Stendhal*, *Kemény Zsigmond*, *Poe*, *Mérimée*), ezzel is a romantika összművészet iránti igényét igazolja. A bevezető tanulmányok közt különösen fontosnak látszik *Hajdu Péter* tanulmánya, melyben a Mikszáth-életmű egyik kulcsfogalmával, az anekdotával foglalkozik. Célja kettős, egyrészt a terminus ellentmondásaira mutat rá, másrészt pedig a korábbi szerzők – *Alexa Károly*, *Bodnár György* és *Dobos István* – meghatározásainak az érvénytelenítésével egy egészen új anekdota-koncepciót dolgoz ki. A német romantikus filozófiával három tanulmány foglalkozik: *Mesterházy Balázs* *Novalis* Fichte-Studienjét vizsgálja, *Fehér M. István* a szabadság idealizmusa és az abszolútum filozófiai rendszerét tekinti át *Schelling* *Hegel*-kritikája felől, *Bengi László* pedig *Humboldt* nyelvfelfogását járja körbe.

A könyv harmadik egységében a magyar romantika jelentősebb szerzőiről a nemzetközi kutatások eredményeit hasznosító tanulmányok olvashatók. *Szegedy-Maszák Mi-*

hály *Kölcsey Ferenc* 'A nemzeti hagyományok' című művének időszerűségét kutatva több nővumként értékelhető kijelentést tesz, mint például a nemzet mint elképzelt közösség nyelvi megalkotottságának felvetése (szemben a korábbi állásponttal, mely az írás kulcsgondolataként a nemzetek életkorának tematizálását határozta meg), a kultúrák egyenjogúságának kérdése, *Hume*, *Rousseau* és *Schiller* gondolatmenetének az adoptálása, a Kölcsey-szövegeknek az esetleges hatása *Széchenyire*, továbbá az 1826-ban írt tanulmány hazai recepciója (*Horváth János*, *Babits Mihály*, *Madách*, *Kosztolányi* és *Szerb Antal* műveiben). Mesterházy Balázs 'Vörösmarty: Gondolatok a könyvtárban' című klasszikus költeményének elemzését egy magas színvonalú, a korábbi romantika-kutatásokkal szembehelyezkedő bevezetéssel indítja. Kitér többek között a 90-es éveket megelőző vizsgálódásokban felvetett fogalmak használhatatlanságára (leginkább *Horváth Károly* alapvető írásaival polemizálva). Magának a Vörösmarty-versnek a korábbi, *Tóth Dezső*, *Horváth Károly* és *Bókay Antal* által írt interpretációit is érvényteleníti, majd következetesen alkalmazva saját nézőpontját („a szöveget alkotó egyes elemek, szerkezeti eljárások, annak retorikai alakzatai minduntalan keresztezik a versben feltételezett logikumot és a kérdés-válasz struktúra kommunikációs modellként való felfogásának stratégiáit”) újszerű kijelentéseket tesz. *Dörgő Tibor* Czakó Zsigmond két drámájáról (Szent László és kora', 1445 és 1845') ír, s elemzésében eszméletörténeti szempontokat érvényesítve a művek világképével és műfaji kérdésekkel foglalkozik. Termékeny megfigyelés a történeti tények ábrázolása és a történetmesélés módjainak a feltárása, László benső küzdelmének a leírása (elfojtott, régi szerelem, önnön lelkiismerete világnézetével és vallásával, a hatalomvágy kezelése), bizonyos filológiai kérdések kiemelése. Két szerző is feldolgozza a tanulmánykötetben Kemény Zsigmond 'Forradalom után' és 'Még egy szó a forradalom után' című röpiratait. Fehér M. István úgy látja, hogy a Kemény-szövegek célja a vesztes forradalom utáni helyzettel történő szembenezés. Az írásokat politikai röpiratként (pontosabban a politikai szónoklat írásos változataként) határozza meg, témájukként a győztes és vesztes helyes magatartását jelöli meg, továbbá leírja azok szerkezeti felépítését, majd a retorika fontosabb eszközeire (hatás, érvelés stb.) utal. Fehér M. mintegy függelékként további témaköröket is érint: foglalkozik a rendszerváltással és a piacgazdasággal, vagyis mai helyzetünkkel. Szegedy-Maszák ugyancsak a röpiratok újraolvasására vállalkozik, utal arra, hogy a gondolatmenet a múlt felől a jelen felé halad, majd a tanulmány kapcsán a nemzetjellem romantikus eszméjére. Kemény szövegeinek az írói módszerét abban látja, hogy a szerző az egyértelműségeket kétséges színben tünteti fel. Hajdu Péter Mikszáth Kálmán kevésbé ismert, 'Galamb a kalitkában' című regényét elemzi, kitér a kettős nézőpontra, a két történet dialógusára. *Török Lajost Jósika Miklós* egyik történelmi regényének értelmezése során kettős cél vezérli: a szöveg interpretálása és a műfaj újszerű meghatározása. Az 'Erdély aranykorá'-ról szóló korábbi (elsősorban pozitívista indíttatású) szakirodalom részletes listázása során a szerző arra a következtetésre jut, hogy a műfaj hagyományos megközelítése felől hiányoltak az elemzők bizonyos ismerveket (például a hagyományos időrend, a történelmi elbeszélés mint háttérnarratíva) az alkotásból. Értékes megfigyelés a regényben a tematikai középpontok váltakozása, az időrend diszkontinuitása, a *Cserei*-mű helyének a meghatározása, valamint *Háy János* művének az elemzésbe történő bekapcsolása.

A 'Romantika: világkép, művészet, irodalom' című tanulmánykötet korszerű megközelítési módja és átfogó-áttekintő jellege miatt a felsőoktatásban egyetemi tankönyvként használható, a középiskolákban pedig az adott időszak bemutatásához segédanyagként funkcionálhat.